

DE GRAFZERKEN IN HET KOOR VAN DE MARTINIKERK

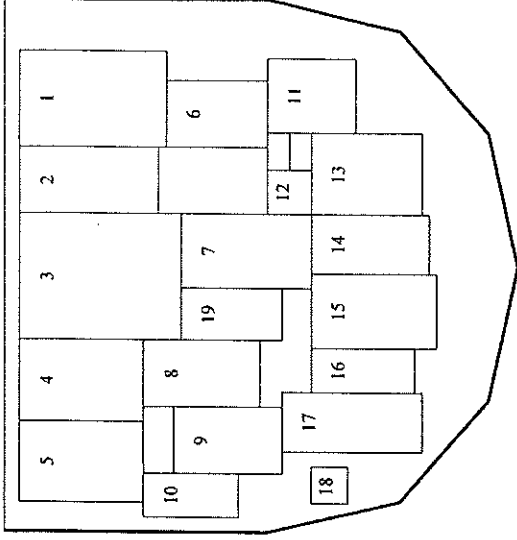
Inleiding

Nergens in de provincie Groningen zijn zoveel oude grafzerken op één plek bewaard gebleven als in de Martinikerk. Alle stijlen van Noord-Nederlandse grafdecoratie uit de 16de tot de 19de eeuw vinden we hier vertegenwoordigd. Er is dan ook geen betere plek om de ontwikkeling van de heraldiek in die periode te bestuderen dan in deze kerk. Ook van andere aspecten van de grafsculptuur zijn vele voorbeelden te tonen. In dit artikel kunnen slechts enkele aangestipt worden en we beperken ons hier tot de zerken in het koor van de Martinikerk.

Een volledige beschrijving van de zerken zullen we hier niet geven; daarvoor zij verwezen naar het onvolprezen boek Groninger gedenkwaardigheden van wijlen de heer A. Pathuis (af te korten als GDW). De ligging op het koor wordt aangegeven door de plattgrond hiernaast (*afbeelding 1*).

Heraldiek

Heraldiek of wapenkunde vervulde in het verleden een functie die we in feite nog steeds in een andere vorm kennen. Het is te vergelijken met het aanbrengen van een metalen paardekop of hoefijzer op de voorkant van een auto, het aanbrengen van een sticker met 'Groningen' op de achterkant of het dragen van een

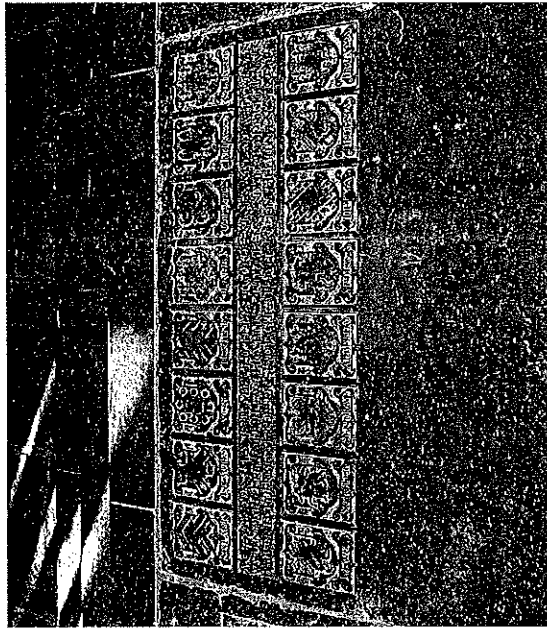

afbeelding 1.
De ligging
van de grafzerken
op het koor

onderscheiding: allemaal voorbeelden van het uirdragen van een aspect dat men voor zijn persoon belangrijk acht. Het verschil met de heraldiek ligt in het feit dat deze vererfbaar is en gebonden aan de ongeschreven regel dat dat in de mannelijke lijn gebeurt.

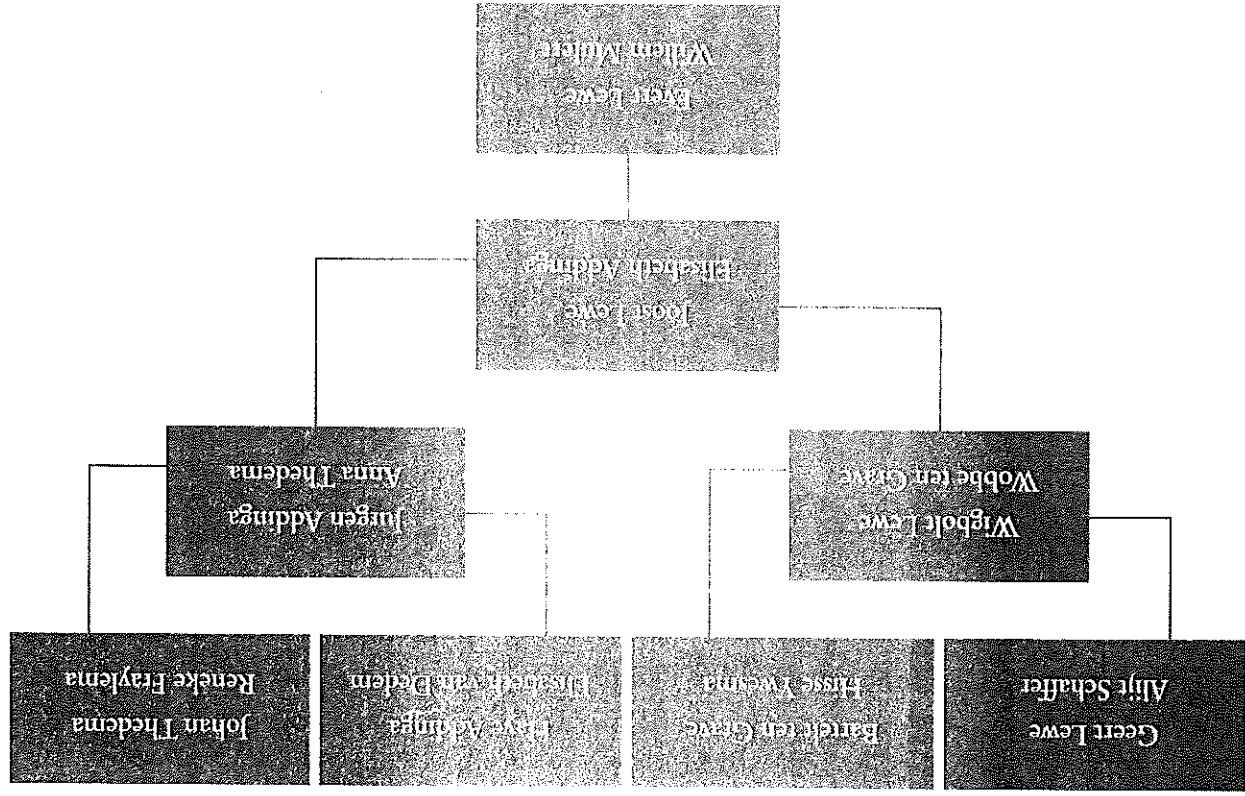
Door middel van een wapen kon men aspecten ten aanzien van positie en herkomst uitdrukken en door het aanbrengen van wapens van verschillende voorvaderlijke geslachten gaf men aan uit welke families men stamde. Het gebruikelijkst is het om op bijv. een grafzerk de wapens van ouders, vier grootouders, acht overgrootouders enz. aan te brengen, maar men week daarbij ook wel eens van de historische werkelijkheid af. In het koor van de Martinikerk komen daar ook voorbeelden van voor. Soms wist men gewoon niet tot welk geslacht een bepaalde voorouder behoorde, soms nam men bewust een ander wapen om het belang van de

betreffende familie voor de eigen familie aan te duiden. Als een edelman bijv. op een borg woonde die afkomstig was van de familie van een betovergrootmoeder konden zijn erfgenenamen besluiten om het wapen van die voormoeder te midden van de wapens van de grootouders aanbrengen, waarbij het grootmoederlijke wapen dan dus niet werd opgenomen. Het zou dus niet juist zijn dat soort afwijkingen altijd als geschiedvervalsing te benoemen.

*Fragment van
de grafzerk van
Willem Mulert (nr. 3)*

Een voorbeeld van selectie vinden we in de bijzonder grote zerk van vrouwe Willem Mulert (inderdaad: Willem is een vrouw), die overleed in 1604 (nr. 3). De bovenste rij wapens betroffen haar acht overgrootouders, de onderste rij geven de overgrootouders van haar eerste man, Evert Lewe op Asingaborg te Ulrum. (zie diagram hiernaast)

Er is dus bewust voor gekozen om de kwartieren van haar eerste man af te beelden, en niet die van haar tweede man, Johan van Ballen. Waarschijnlijk is de zerk in opdracht van haar kinderen uit het eerste huwelijk vervaardigd. Het kwartier-Alberda is fantasie.

Op die plaats hoort eigenlijk het wapen van de familie Y(w)esma te staan, maar wellicht wist men in 1604 al niet meer wat het wapen van deze familie was of überhaupt dat de betreffende overgrootmoeder tot dat geslacht behoorde. Waarom het wapen

Alberda daar geplaatst is, weten we niet, misschien omdat de familie Ywesma uit dezelfde buurt afkomstig was als de Alberda's, misschien omdat de familie Fraylema hetzelfde geslacht is als Alberda en dat men die relatie tot uitdrukking wilde brengen. De Overijsselse familienaam Van Dedem werd overigens vergroningst tot 'Deema'.

Het verschijnsel om symbolen te voeren die een geslacht kenmerken komt in vele culturen voor. De heraldiek zoals wij die kennen, is, zoals bekend, ontstaan uit het toernooiwezen in de Middeleeuwen. Om een ridder te herkennen wanneer hij gehelmd en gepantserd het strijdpark betrad, werden kleuren en figuren geschilderd op zijn schild. De kleden waarmee zijn paard was bedekt en de kleren die de ridder droeg vertoonden kleuren die vaak met de kleuren van het schild overeenkwamen. Op zijn helm voerde hij ten slotte voorwerpen als horens, veren enz. die de herkenbaarheid vergrootten. Deze elementen vinden we nog steeds in de familieheraldiek terug: een schild, een helm, een helmteken (op de helm geplaatst) en de helmkleden (de grillig gevormde lappen die van de helm afhangen) behoren. Een erfenis van de vroegste heraldiek is een algemene regel voor het kleurgebruik: metaal (goud

en zilver) moet op kleur (rood, blauw, groen en zwart) of andersom, maar kleur mag niet op kleur en metaal niet op metaal. Scheen de zon namelijk op een schild met die 'verboden' combinatie, dan was de voorstelling onherkenbaar.

In de beschrijving van een wapen worden de kleuren en de figuren ('stukken' genaamd) beschreven. Daarnaast is echter heel veel aan mode onderhevig: de vorm van het schild en de helm wijzigde veel. Op de grafzerken in de Martinikerk is de grote diversiteit te zien. Een zestiende-eeuws wapen wordt heel anders afgebeeld dan een achttiende-eeuws. Dikwijls zegt de vorm iets over de wapenvoerder: een gehuwde vrouw wordt vaak een ovaal schild gegeven en een onghuwde vrouw een ruitvormig schild. Hiervan zijn verschillende voorbeelden in de Martinikerk te vinden, maar van de regel wordt vaker afgeweken dan dat hij wordt gevolgd.

Uit de plaatsing van de wapens ten opzichte van elkaar is doorgaans de verwantschap tussen de wapenvoerders te lezen. Van een echtpaar (bijv. de ouders van de overledene) worden de wapens meestal naast elkaar geplaatst, de man links en de vrouw rechts. Om hun verbondenheid aan te geven worden beide wapens soms onder één helm geplaatst met daarop het helmteken van 's mans familiewapen. De huwelijksband kan door verschillende symbolen nog worden benadrukt, bijvoorbeeld door zogenaamde liefdesknopen, in elkaar verstrengelde linten of touwen die om de wapens heen slingeren.

Betekenis van wapens

De betekenis van een wapen, dus het ontwerp door de eerste van een familie die dat wapen wilde voeren, is meestal niet te herleiden. Van een aantal gevallen is het wel te achterhalen. De eenvoudigste vorm is het zogenaamde 'sprekend' wapen, een wapen dat de geslachtsnaam uitdrukt, zoals dat van de familie Lewe: een leeuw (zerk nr. 3). De familie Cammingha voerde in haar wapen o.a. een kam (zerk nr. 5), de familie Carer een kater (zerk nr. 11) en de familie Horenken drie horentjes (zerk nr. 19).

De heraldiek wordt geregeerd door ongeschreven regels, maar ook die veranderden in de loop van de tijd. Wapens waren niet zo onveranderlijk als we misschien mogen denken. In Groningen en Friesland bijv. vond de ontwikkeling van persoonlijke naar geslachtswapens geleidelijk plaats tussen ca. 1350 en 1450. Rond 1400 was het heel gewoon dat een vader een ander wapen voerde dan een zoon. Ook in zuidelijke landen, de bakermat van de heraldiek, had dit proces plaatsgevonden, maar dan een paar eeuwen eerder. De wapenfiguren die we in die vroege heraldiek in de noordelijke provincies aantreffen, zijn meestal eenvoudig en nauwelijks onderscheiden: verreweg de meeste wapens bestonden uit een leeuw en/of een adelaar, symbolen voor kracht en autoriteit. Die voorkeur voor deze dieren is nog waarneembaar in de zerken op het koor: Lewe (leeuw), Thedema (leeuw), Aebinga (tweekoppige adelaar), Gockinga (adelaar), Gaykinga (leeuw en adelaar), Van Burmania (leeuw), Doema (tweekoppige adelaar). Vooral vanaf de 15de eeuw zien we de opkomst van het meest typische wapenfiguur van Groningen en Friesland: de halve adelaar, ook wel kortweg

'Friese adelaar' genoemd: Sickinghc, Van Heringa, Rinia, Meininga, Van Beyma, Van Burmania. Op zerk nr. 5 is een wapen-Alma aangebracht met de Friese adelaar en een gekroonde letter 'a'. Het wapen van deze familie Alma bestaat echter uit drie klaverbladen, maar blijkbaar wist men dat niet meer toen de zerk liet beitelten. Om het schildje toch op te vullen bedacht men dan waar dit wapen, simpelweg bestaande uit de halve adelaar om aan te geven dat het een noordelijke familie betrof en de eerste letter van de naam.

Over herkomst en betekenis van de Friese adelaar is al veel geschreven en nog meer gefantaseerd. Met zekerheid weten we het gewoon niet, maar de bekendste en plausibelste verklaring is dat het de helft van het wapen van de Duitse keizer was. Door het voeren van dit keizerlijke symbool gaf men aan dat de Friezen (waartoe ook inwoners van de huidige provincie Groningen en het Duitse Oost-Friesland behoorden) geen landsheer boven zich hadden, maar direct onder het gezag van de Duitse keizer vielen. Omdat de keizer natuurlijk ver weg zat, betekende dit in feite dat men geheel vrij was: dat was de befaamde Friese vrijheid, die rond 1500 in alle Friese landen verloren ging.

Het wapen-Van Beyma geeft aan dat de ontwerper groot belang hechtte aan zijn, al of niet vermeende, militaire positie en kwaliteiten. Het vertoont drie gebundelde commandostraven en een zwaard. Klaverblaadjes duiden op een herkomst van het platteland en waarschijnlijk op grondbezit, met name van grasland. Wij vinden ze in de wapens Van Pewsum, Rinia en Van Burmania. Van rozen en lelies (vaak ten onrechte 'Franse' lelies genoemd om dat de Franse koning ze toevallig ook voerden) wordt vermoed dat het

symbolen voor Maria zijn en dat de Maria-verering de reden is dat ze veel worden gevonden in de noordelijke heraldiek: Jarges (rozen), Ten Grave (rozen), Alberda en Fraylema (lelies), Van Heringa (lelies en rozen), Rolteman (halve lelie), Doema (roos). Ook in wapens uit andere streken worden ze overigens veel gebruikt, zoals blijkt uit de wapens Van Laer (lelies) Van Scherpenzeel (lelies) op de zerk van Willem Mulert.

Ons gebrek aan kennis over de herkomst van de meeste familiewapens wordt opgevuld door vele wapenlegenden, die doorgaans boeiender zijn dan de werkelijkheid. De familie Jarges beroemde zich erop dat één van hun voorouders door de Engelse koning Henry in het Heilige Land tot ridder was geslagen en daarom voerde zij de letter H in haar wapen (zerk nr. 1). Soms wordt gezegd dat dit Hendrik II was in de 11de eeuw, Hendrik VII in de 15de eeuw of zelfs Hendrik VIII in de 16de eeuw. De rozen in het wapen-Jarges zouden dan ook Tudor-rozen zijn. Helaas kan dat niet kloppen, want het wapen werd al vóór de laatste twee genoemde koningen gevoerd. Ook een 11de-eeuwse ridderslag is onwaarschijnlijk. De kern van waarheid in deze wapenlegende zal zijn dat Albert Jarges (een oudoom van de pastoor Jarges die onder zerk nr. 1 ligt) inderdaad naar het Heilige Land geweest is en daar kort vóór hij verdronk in de Jordaan de ridderslag ontving. Van de letter H blijft de betekenis voorlopig een raadsel.

grafzerken op het koor van de martinikerk

Zerk met koperen grafplaat, mr. Everardus Jarges, 1535.
GDW 343.

De wapens duiden op de familie waartoe zijn ouders, Coppen Jarges en Ide Sickinghe, behoorden. De koperen miskelk, thans verdwenen maar het gat is nog in de steen aanwezig, gaf aan dat de overledene priester was. In de Martinikerk liggen nog vele zerken met vergelijkbare gaten, waar miskelken of andere koperen voorwerpen in geplaatst waren. De grafplaat van Evert Jarges is de oudste die in de stad Groningen bewaard is gebleven. Een ander voorbeeld is ook op het koor te vinden (zie hieronder onder nr. 10).

Zerk, wapens Van Pewsum en Coenders, ca. 1680. GDW 1688.

De zerk geeft geen tekst, maar op grond van de wapens en het grafboek van de Martinikerk was vast te stellen dat de wapens behoren aan Popke van Pewsum en zijn vrouw Josina Coenders († 1676), die in 1650 trouwden. De zerk zal dus één van hen, hen beiden of eventueel een kind uit hun huwelijk bedekken.

Zerk, Willem Mulert, 1604. GDW 1516.

In de inleiding gingen we reeds nader in op deze enorme zerk, waarvan de grootte en prominente ligging het aanzien van de overledene weerspiegelt.

Zerk, Wyzia Nunninchof, 1660. GDW 1571.

Het Latijnse vers wordt in fraai Grieks een 'Ereostichon' genoemd, een tijdvets. Het grafschrift is typerend voor zijn tijd: in fraai (of althans fraai bedoeld) Latijn wordt de lofropmet gestoken over de overledene. Zo worden getallen vaak omslachtig omschreven, zoals hier de leeftijd van Wyzia: drie keer tien, min twee = 28 jaar. De dichter laat zijn taalvaardigheid zien door zichzelf beperkingen op te leggen. Zo leveren de letters I, V, X, L, C, D en M, als Romeinse cijfers bij elkaar opgeteld, een totaal op met een betekenis: van de eerste twee verzen het geboortjaar (annus natalis), van de laatste twee het overlijdensjaar (annus emortualis). Of dat nog niet knap genoeg is, is de Latijnse tekst ook nog eens volgens een bepaald metrum geschreven: het zijn twee zogenaamde disticha ('Wyzia tér denós binís minus égerat ánnos', enz.).

Om een indruk van de klank te geven volgt hier een (vrij letterlijke) vertaling, die ook in dit metrum gesteld is, zodat het bij hardop voorlezen op dezelfde manier loopt als het Latijn. De tweede regel van het Latijn loopt wat moeizaam, met een uitroepteken in het midden van een versgedeelte; dat is in de vertaling ook herhaald. Als aardigheidje is ook de vertaling een chronogram: ook hier levert optelling de jaren 1632 en 1660. De W telt voor twee V's, de Y voor twee I's, de U telt als V en de J als I. Dat systeem werd tussen de 16e en 18e eeuw voor Nederlandse chronogrammen gebruikt. In het Nederlands zijn chronogrammen lastig te maken, omdat in het Nederlands veel D's en M's voorkomen (de vertaling vergde dan ook nogal wat geknutsel!). De vertaling is voor de lol op rijm; de Latijnse tekst rijmt niet.

Haar geboortjaar:

DÉRTIG JÁÁR, TWEE LÁGER, ZÍJN AAN WÝTTSKE GEGÉVEN
MÉÉR HEEFT NÍET HET LÓT - HÁÁR NOG TÓGEGESTÁÁN.

Haar overlijdensjaar:

GÍJ STREKTE ÁL HET SÇHÓNE GESLÁCHT TOT GLÓRIE,
SLECHTS ÉVEN:

LÁNGER KÓN GE NÍET, - MÓCHT GE NÍET BESTÁÁN.

De tekst staat alleen in de rechterkant van de zerk. Waarschijnlijk is haar man uiteindelijk niet in dit graf begraven maar bij zijn tweede vrouw. Vandaar dat de linkerkant leeg gebleven is.

Zerk, Saker van Heringa, 1565. GDW 346.

Sasscher van Heringa was één van de zeer weinige Friezen die in Groningen tot het stadsbestuur doordrong. Hoe hij in Groningen terechtkwam is aan deze zerk te zien: Zijn schoonmoeder was lid van de Groninger familie Alma en deze was weer een dochter van een Jarges. Hun wapens zijn rechtsonder op de zerk zichtbaar. Sasschers vrouw was erfgenaam van verschillende goederen in de stad en provincie Groningen en dat zal de aanleiding zijn geweest om metterwoon naar deze stad te verhuizen.

Dat voor Sasscher zijn vrouws afkomst van belang was blijkt bovendien uit het feit dat haar kwartieren op zijn grafzerk zijn afgebeeld: meestal wordt een man alleen met zijn eigen kwartieren, niet met die van zijn vrouw afgebeeld, zoals op zerken nrs. 6 en 11. De zerk is opvallend fraai gehouwen. In het algemeen zijn de grafzerken in de provincie Groningen uit deze periode aanzienlijk eenvoudiger. Het is dan ook waarschijnlijk dat de steenhouwer uit Friesland kwam, waar de steenhouwerskunst in die tijd op een hoog

niveau stond. De Friese afkomst van Sasscher en Hille zal hier wel de oorzaak van zijn. Waarschijnlijk heeft Sasschers weduwe voor de steen speciaal een steenhouwer laten overkomen: het vervoer van een persoon was immers aanzienlijk gemakkelijker en goedkoper dan van een steen. Een andere aanwijzing hiervoor vinden we in de steen van Anna van Ligne, eveneens uit 1565 (zerk nr. 17), die duidelijk van dezelfde hand is. De Friese kunstenaar heeft blijkbaar tijdens zijn verblijf in Groningen tenminste nog een werkstuk vervaardigd.

6 Zerk, Egbert Alberda, 1604. GDW 1517.

Opvallend aan deze sterk is de lange Latijnse tekst waarin de lofropmet over de overledene wordt gestoken. Deze renaissancezerk is in dezelfde opmaak vervaardigd als die voor zijn oom Frederik Coenders (nr. 11).

7 Koperen ornament, wapens Gockinga en De Bringues, 1760. GDW 1585.

Dit graf betreft Scato Ludolf Gockinga die in 1716 Sophia de Bringues huwde. Het ornament zal na haar dood op 16 mei 1760 zijn gemaakt.

8 Zerk, Petrus Eissinghe, 1638. GDW 1567.

De Latijnse tekst luidt in vertaling: Petrus Eissinghe, die langs ambten van opklimmende waardigheid tot het hoogste opklom, verzadigd met wereldlijke glorie en met het vergankelijke leven, verlangend naar het hemelse, heeft zijn onsterfelijke deel aan God teruggegeven en verlangde zijn sterfelijke deel door deze aarde te

laten bedekken. Hij was burgemeester van Groningen, oudste voorzitter van de stadsraad, eerste curator van de academie en ouderling van de kerk toen hij overleed op 18 april 1638, oud 64 jaar. Dit monument plaatste Aurelia Verrutius, zijn zeer treurige weduwe. Zoals uit de tekst te lezen is, was Petrus Eissinghe een nieuwkomer in het Groninger stadsbestuur. Ook uit de heraldiek blijkt dit: naast zijn wapen staat niet dat van zijn moeder, zoals gebruikelijk zou zijn, maar dat van zijn vrouw. De familie Verrutius was ook nog niet zo lang tot de hoogste regionen doorgedrongen, maar had in het begin van de 17de eeuw in elk geval meer aanzien dan het geslacht Eissinghe. Vandaar dat Petrus' weduwe haar wapen op de grafzerk geplaatst zal hebben.

9 Koperen ornament, wapens Verrutius, Gockinga, Van Beyma en Clant, ca. 1680. GDW 1676.

Dit ornament heeft betrekking op het echtpaar Jan Verrutius en Luitje Gockinga, die in 1672 huwden. De linkerwapens zijn die van de ouders van Jan, de rechter- van die van Luitje. De moeder van Luitje, Catharina Clant, wordt herdacht op zerk nr. 15.

10 Koperen grafplaat, jonge Johan Horenken, 1557. Grafnummer 19 (of 79?). GDW 344.

11 Zerk, oorspronkelijk voor Frederik Coenders, 1618 (hergebruikt in 1655 en 1662). GDW 1528 en 1564.

De zerk was oorspronkelijk vervaardigd voor Frederick Coenders (1541-1618). Nadat deze kinderloos was overleden is het graf vererfd op de nazaten van zijn zuster Willem, gehuwd met Reint

Alberda. Een kleindochter van dit echtpaar was Gesina Alberda, gehuwd met Antoni Polman. Na Gesina's dood heeft haar man de tekst voor Frederick laten verwijderen en naam en overlijdensdatum van zijn overleden echtgenote op de zerk laten aanbrengen. Na zijn eigen dood werd zijn grafscript daaronder toegevoegd. De wapens die dus langs de rand en aan het hoofd van de zerk zijn afgebeeld, geven dus de kwartieren van Gesina's moeder!

De inhoud van het oorspronkelijke grafscript van Frederick Coenders is nog wel bewaard gebleven, omdat een familielid het voordat het verwijderd werd, nog genoteerd heeft. Het is een lange Latijnse tekst zoals wij die ook al zagen op de vrijwel identieke grafzerk van zijn oomzegger Egbert Alberda. De familie betrok zijn stenen blijkbaar van dezelfde steenhouwer.

 Zerk, wapens Alting en Wiarda, ca. 1700?. GDW 1678.

De wapens hebben betrekking op het echtpaar Lucas Alting, die in 1668 Rebecca Wiarda huwde. De zerk zal dus mogelijk voor Rebecca of een kind van haar bedoeld zijn. Het is ook mogelijk dat Lucas eronder lag, maar vaak worden mannen alleen met de wapens van hun voorouders gedekt en niet met dat van hun vrouw. Dat de vogel in het wapen Wiarda een zwaan is, blijkt uit de kroon die om zijn hals is gelegd. In de heraldiek is dat een gebruikelijke wijze om een zwaan af te beelden.

 Zerk, Wolter Sighers en Elkeke Gruys, 1629 en 1658.
GDW 1539.

Het familiewapen Sighers is hetzelfde als dat van de families Gockinga (zie o.a. zerk nr. 7) en De Sighers ther Borch te Eelde en

zij behoren ongetwijfeld tot hetzelfde geslacht, hoewel de exacte verwantschap tussen deze drie families nog niet is vastgesteld. De adelaar komt ook wel voor als raaf; in later tijd voerde de familie De Sighers ther Borch een raaf met voetboog en dat is de reden dat de wapens van de oude gemeente Eelde en de huidige gemeente Tynaarlo een raaf vertonen.

 Zerk, wapens Alting en Wiarda, ca. 1700?. GDW 1678.

De zerk geeft exact dezelfde wapens als zerk nr. 12 en zal dus voor een lid van hetzelfde gezin bedoeld zijn geweest.

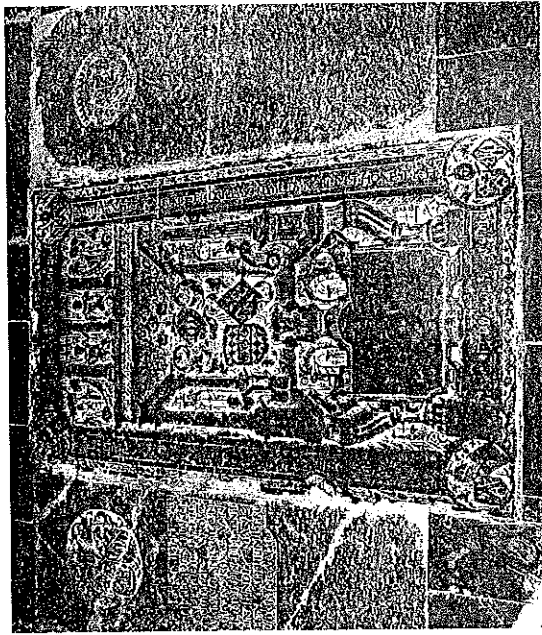
 Zerk, Anna de Ligne de Barbançon, 1565. GDW 347.

Dit Franse grafscript is uniek voor Groningen in die tijd. Het is dan ook een bijzondere dame die hier rust. Anna van Ligne was een bastaarddochter van Johan van Ligne, hertog van Arenberg, de stadhouder van Groningen namens Philips II die in 1568 in de slag bij Heiligerlee tegen de troepen van Lodewijk van Nassau sneuvelde. Na deze slag werd Alva naar de Nederlanden gestuurd die het leger van Lodewijk terstond bij het Oost-Friese Jemgum in de pan hakte (een feit dat in onze schoolboekjes zelden of nooit vermeld wordt).

Anna, de dochter van de onfortuinlijke hertog, was in 1564, nog geen jaar voor haar dood, met de Groninger burgemeester Johan van Ballen gehuwd. Toen de strijd tussen Spaans- en staatsgezinden na de slag bij Heiligerlee goed losbarstte, ontloopte hij zich een waardig partijgenoot van zijn overleden schoonvader: hij was één van de leidende Spaansgezinde burgemeesters van de stad Groningen. Na de dood van zijn eerste vrouw hertrouwde hij

Willem Mulert, die onder zerk nr. 3 begraven ligt. Duidelijk is dat de zerk voor Anna de Ligne van dezelfde steenhouwer is als die voor Sasser van Heringa uit hetzelfde jaar (zie zerk nr. 5).

Afb. 3.

Grafzerk voor

Anna de Ligne, 1565

16 Zerk, Catharina Clant, 1638. GDW 1549.

Zoals al uit de wapens blijkt, lag onder deze zerk de moeder van Luurije Gockinga, gehuwd met Jan Verrutius, die reeds bij zerk nr. 9 genoemd werd. De tekst geeft de gebruikelijke titulatuur uit die tijd voor adellijke personen, zoals we die ook bij zerk nr. 3 tegenkwamen: 'edel erentrijk' (= rijk aan eer) voor vrouwen en 'edel erentfest' (= vast in eer) voor mannen. De titel 'manhaft' wordt alleen voor militairen gebruikt. Eerder, halverwege de 16de eeuw, volstond men doorgaans met alleen 'edel' of 'erentfest' voor mannen, zoals bij zerk nr. 5. De titel 'weledelgeboren', die wij nu

nog steeds kennen, komt pas in de 17de eeuw op. We zagen deze aanduiding al bij zerk nr. 11 (in 1655 en 1662).

17 Zerk, Johan van den Kornput, 1611. GDW 1521.

Onder deze grafzerk ligt een bekende Nederlander, hoewel hij in Groningen geen grote roem geniet. In Steenwijk herinnert de Kornputsingel nog aan deze veldheer en vestingbouwer. Hij was het namelijk die de vesting rond die stad heeft gerealiseerd. In de Latijnse tekst worden zijn verdiensten genoemd: 'Johan van de Kornput, zoon van Johan, heeft de Heer gediend [= overleed] op 17 september 1611, oud 69 jaar, nadat hij 43 jaar lang voor de Nederlanden tegen Philips II, koning van Spanje, krachtig gestreden had. Grafscrift van Johan van de Kornput. Voor de dappere ridder, voorzienige veldheer, tweede Vitruvius [= Romeins architect en schrijver], door deze kleine heuvel bedekt, heeft Petrus Pappus van Tratzberg ter herinnering aan zijn vriend [deze steen] geplaatst.'

18 Zerk, wapens Unia en Van Burmania, 18de eeuw. GDW 1693.

Dit kleine zerkje draagt de wapens van twee Friese families.

Misschien dat een kind van een echtpaar Unia-Van Burmania onder de steen begraven ligt.

19 Zerk, wapen weggekapt, 1633. GDW 1660.

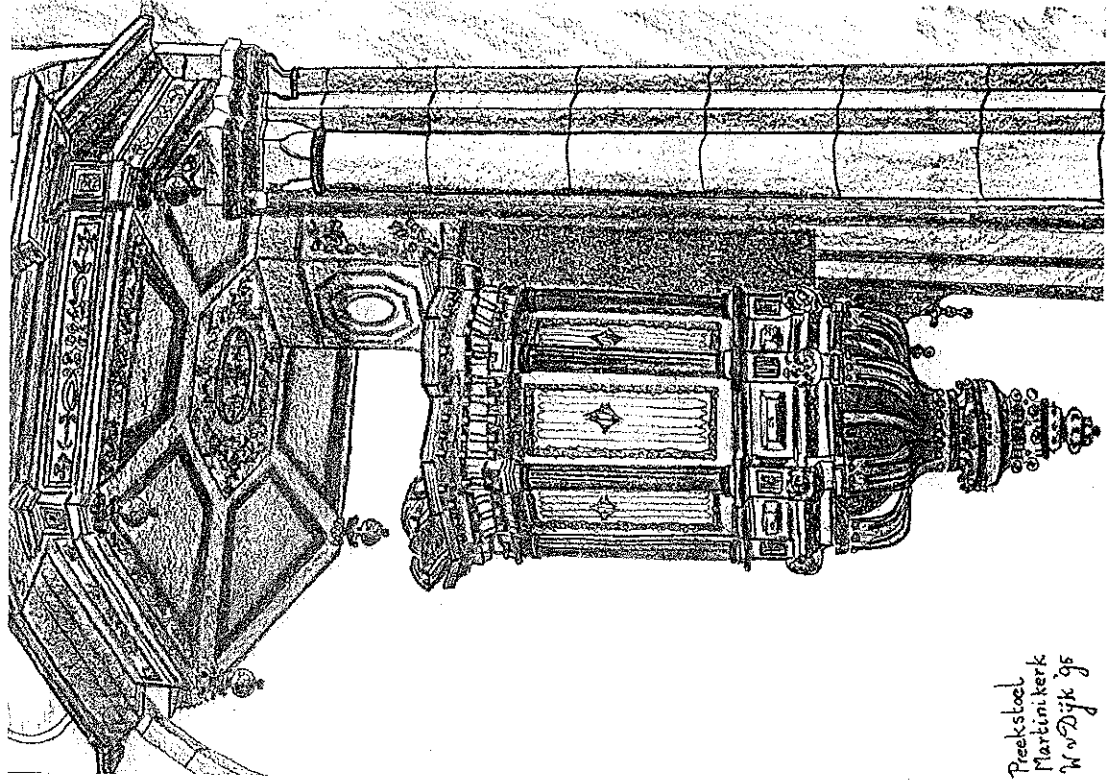
De letters I.S.G.V.E. in combinatie met het helmteken, dat overeenkomt met dat van de familie Van Ewsom, maken waarschijnlijk dat het een zerk betreft voor Luncker S... Georgius Van Ewsom, een lid van een bastaardtak van de familie Van Ewsom. Waar de 'S' voor staat is niet duidelijk. Georgius was kapitein,

gecommiteerde ter Staten-Generaal (dus afgevaardigde namens het gewest Stad en Lande) en curator van de Groninger Academie. In 1631 of 1632 is hij overleden, ca. 55 jaar oud.

Tot zover onze korte rondgang langs de grafzerken op het koor. We hebben slechts enkele aspecten aangestipt, maar bij nadere beschouwing valt nog veel te ontdekken. Wat te zeggen van de symboliek met betrekking tot leven en dood, die op sommige zerken overvloedig afgebeeld wordt?

Als u weer in de Martinikerk loopt, hopen wij dat u met nog meer aandacht dan anders de stenen onder uw voeten een blik waardig zult keuren.

Redmer Abma

Preekstoel
Martinikerk
W. v. Dijk 95